

Ajatuksia viitoittamassa

Henri Pettersson & Hanna-Maija Huhtala

Kasvatus & Aika on syksyllä uudistamassa kevyesti kirjoitusohjeitaan. Ne ovatkin palvelleet meitä hyvin, pysyen lähes muuttumattomina lehden vuonna 2007 tapahtuneesta perustamisesta saakka. Julkaisumme tekstien ulkoasu on pysynyt näin yhdenmukaisena vuosien vaihtuessa. Vaikka mitään välitöntä painetta muutoksiin ei ole, ovat ohjeistuksemme kuitenkin tuottaneet kirjoittajille pientä lisätyötä omalaatuisten muotoiluohjeidensa kanssa, etenkin oikeaoppisen viittausten merkitsemisen ja kirjallisuusluettelon laatimisen kohdalla. Jokainen näiden yksityiskohtien viimeistelyn kanssa hikoillut kirjoittaja tietää kokemukselta, että huolellisesti tehtynä tähän mekaaniseen urakkaan saa kulumaan yllättävän paljon aikaa – ja juuri kun käsikirjoituksen jo ajatteli olevan sisältönsä puolesta maalissa. Toimistustyössä on myös tullut aika ajoin vastaan tapauksia, joissa sekä kirjoittajien että toimittajiemme on ollut vaikea tulkita, miten nykyisiä ohjeitamme pitäisi soveltaa sellaisissa tilanteissa, joihin niukat ohjesivumme eivät anna valmista linjausta, eikä suuntaviivoja voi hakea jostain aiemmin julkaistusta mallitekstistäkään.

Nämä haasteet toivottavasti ainakin lieventyvät jatkossa siirtyessämme käyttämään lehdesämme Yhdysvaltain psykologisen yhdistyksen (APA) viittaustyyliä. Ensimmäisen kerän vuonna 1929 esitelty APA-tyyli on noussut markkinajohtajaksi akateemisen kirjoituksen alalla, ja sen ohjemanuaalin uusin seitsemäs painos julkaistiin vuosi sitten. Se on muodostumassa standardiksi myös kasvatustieteellisissä julkaisuissa, ja useiden suomalaisten yliopistojen kasvatustieteiden yksiköt edellyttävät jo opiskelijoilta sen käyttöä opinnäytekirjoitelmissa. ”APA seiskan” salat ovat siten useille kirjoittajillemme jo valmiiksi tutut, joten käsikirjoituksen räätälöinnissä *Kasvatus & Aika* mukaiseksi ei välttämättä tule yhtä kuormittavaa työvaihetta kuin aikaisemmin. Monet tietokannat ja lehdet myös tarjoavat verkkosivuillaan valmiiksi APA-muotoillut viittaustiedot, jotka voi pienellä vaivalla kopioida lähdeluetteloon. Kimuranteimmissa poikkeustilanteissa ei myöskään tarvitse enää rajautua vain omiin ohjesivuihimme, vaan APA-ohjeita löytyy niin runsaasti, että jokaiseen kuviteltavissa olevaan tilanteeseen varmasti löytyy jokin pykälä tai ennakkotapaus.

Mikäli tehtävänä on listata voimakkaita intohimoja herättäviä asioita, ei akateemisten viittauskäytäntöjen luulisi nousevan kilpailemaan ainakaan kirkkaimmista kärkisijoista. Kyseessä tuntuisi olevan kuitenkin lopulta vain ihmisten sopima mielivaltainen konventio, jonka tarkoitus on lukijaystävällisesti kertoa, mihin tekstilähteeseen viitataan ja missä sävyssä, sekä mistä lukija tämän tekstin voi tarvittaessa löytää. Opiskelijan näkökulmasta ilmiö näyttyy puolestaan ”pilkun halaamisen” puuduttavimpana muotona, kun kandidaateissa harjoitellaan suurennuslasin kanssa, mihin opinnäytekirjoitelmassa laitetaan oikeaoppisesti sulkeet, piste ja pilkku.

Näiden ennakkomielikuvien vastaisesti tutkijat löytävät tästäkin aihepiiristä pinnan alta syvätasoja, joille on paikallaan uhrata muutama ajatus. Yhdysvaltalaisen kasvatusfilosofi Nicholas C. Burbulesin (2014) mukaan valinnassa eri viittauskäytäntöjen välillä ei ole kyse vain yksioikoisesti siitä, mihin kohtaan muste painetaan paperille, vaan toimintatavasta, joka heijastaa oletuksiamme tutkimuksen teon syväluonteesta: miksi viittauksia merkitään tekstiin ja mitä niillä halutaan kertoa. APA:n kaltaisten tekstin sisäisiin viitteisiin painottuvien tyylien luonne tuntuisi ongelmallisesti suorastaan kannustavan siihen, että kirjoittajat vain niputtavat ison määrän sukunimiä ja vuosilukuja yksien sulkeiden sisään ilman sen isompia kontekstualisointeja. Rituaalin tarkoitus tuntuu olevan ensisijaisesti suojata kirjoittajan selusta alibilla, että tekstissä sanottu asia todellakin on totisinta totta – onhan siitä sentään todisteena peräti viisi eri kirjallisuusviitettä. Tämä tapa tuntuu myös nojaavan kumulatiiviseen käsitykseen tieteen edistyksestä, jossa uusi tutkimus aina vain rakennetaan vanhojen lähteiden kivijalan päälle. Tekstin sisäisten viitteiden toimintamalli on kuitenkin ongelmallinen tulkintaan ja vuoropuheluun perustuvissa historiallisissa ja filosofisissa tutkimuksissa, joissa lähdeviittauksen henkeä on tarpeen avata leipätekstissä empiirisiä tutkimuksia enemmän. Burbules onkin itse päätoimittajan urallaan suosinut APA:n sijaan alaviitteitä, joissa kirjoittaja voi paremmin taustoittaa lähteen luonteen sekä tekstinsä suhteen siihen. Samanlaisessa kriittisessä sävyssä Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen professori Hannu L.T. Heikkinen (2021) on kirjoittanut siitä, miten tämä empiirisen psykologian tarkoituksiin laadittu viittaustyyli nyt ihmis- ja yhteiskuntatieteisiin sovellettuna pakottaa näiden alojen tutkijat jäljittelemään luonnontieteilijöiden ”ääntä”. Samalla voimistuvat empiiristis-psykologiset oletukset kasvatustieteellisen tutkimuksen syväluonteesta (ks. myös Bazerman, 1987).

Miten nämä huomiot on otettu huomioon *Kasvatus & Ajassa*? Kirjoitusohjeiden päivittämisen tultua ajankohtaiseksi toimituksessa, kuulostelimme herkällä korvalla toimituskuntaa. Jututimme myös taustaseuran edustajia ja satunnaista lukijaa. Vaikka siirtymäpäätös ei ehkä täydellistä konsensusta saavuttanutkaan, ei korviimme kantautunut sellaisia kielenkantoja, jotka olisivat vakuuttaneet muutoksesta koituvan enemmän haittaa kuin hyötyä. Uskomme, että myös APA7:n puitteissa on kirjoittajasta kiinni, miten hän tuo asioita esille ja kuinka paljon niistä kertoo. Viittausjärjestelmä on lopulta kuitenkin vain väline, jonka sen käyttäjät puhaltavat henkiin haluamallaan tavalla. Tässä mielessä uusissa kirjoitusohjeissamme on lopulta hyvin vähän ”uutta”, vain muutamat pilkut ja pisteet löytyvät nyt uusista paikoista. Vielä jonkin aikaa lehdessämme vanha ja uusi viittaustyylit kulkevat rintarinnan. Yhteiselo tulee päätökseensä, kunhan kaikki vanhalla viittaustyylillä lähetetyt tekstit ovat saatu julkaistuksi. Kirjoittajien ei tarvitse tuntea tästä muutoksesta mitään painetta, sillä toimittajat ja toimitussihteerimme Jenna Koskelainen ovat tässä prosessissa apuna. Tässä uudistuksessa, kuten missä tahansa muussakin lehteämme koskevassa asiassa, otamme mielellämme palautetta vastaan.

Kasvatus & Ajan muutama julkaistu teksti sai toukokuun lopussa roppakaupalla lisälukijoita, kun ne olivat osa Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineistoa. Nämä artikkelit olivat – lehtemme toimituskunnastakin tutun – Pekka Mertalan ”Koulutuksen digitaalinen datafik(s)aatio”, joka ilmestyi 15. vuosikerran ensimmäisessä numerossa, sekä Merja Viljasen ja Elina Kuusiston ”’Haluan olla onnellinen ja kokea paljon ja elää täysillä’ – Peruskoulunsa päättävien nuorten elämänpäämäärät”,

joka ilmestyi saman vuoden lopulla demokratia-aiheisessa teemanumerossa. Onnittelemme kirjoittajia tästä kunniaista ja kiitämme valintakokeen laatijoita.

Tämä ”juhannusnumero” sisältää neljä tutkimusartikkelia. Ensimmäisessä artikkelissa Ritva Nätkinin ja Laura Sahlgrenin kirjoitus pureutuu perheiden talouskasvatukseen ja perhesukupolvien väliseen suhteeseen laadullisen tutkimuksen menetelmin. Toisessa tekstissä Sirpa Kokko ja Anna Kouhia paneutuvat käsityöopettajien osaamiseen sekä pedagogisen toiminnan muutoksiin koronapandemian aiheuttamassa poikkeustilassa. Järjestyksessä kolmantena olevassa tekstissä Leea Lakka ja Penni Pietilä tarkastelevat diskurssianalyttistä menetelmää hyödyntäen, mitä muutoksia vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uusimisesta seurasi äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineissa. Neljännessä tekstissä Jasemin Can, Johanna Kiili, Mari Vuorisalo ja Niina Rutanen käsittelevät lapsen siirtymäresursseja varhaiskasvatukseen siirtymässä päiväkodin ensipäivistä esikoulun aloittamiseen. Tutkimus on luonteeltaan etnografinen. Numerossa on lisäksi kaksi kirja-arvostelua, jotka ovat Jukka Rantalan ja Antti Moilasan käsialaa. Ensiksi mainittu on arvostellut Perttu Immosen tuoreen suomalaista historiaa käsittelevän teoksen ja jälkimmäinen on puolestaan lukenut Maija Lanaksen ja Tomi Kiilakosken viime vuonna ilmestyneen koulun työrauhaa tutkivan teoksen. Numeron lopussa on vielä yksi lektio. Näiden sanojen myötä toivotamme lukijoillemme oikein hyvää ja rentouttavaa kesää!

Kirjallisuus

- Bazerman, Charles 1987. Codifying the Social Scientific Style: The APA Publication Manual as a Behaviorist Rhetoric. Teoksessa Nelson, John S., Megill, Allan ja McCloskey, Donald N. (toim.), *The Rhetoric of the Human Sciences*. Madison: University of Wisconsin Press, 125–144.
- Burbules, Nicholas C. 2014. The Paradigmatic Differences Between Name/Date and Footnote Styles of Citation. Teoksessa Smeyers, Paul & Depaepe, Marc (toim.), *Educational Research: Material Culture and Its Representation, EDRE, volume 8*. Cham: Springer: 191–199. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03083-8_13
- Heikkinen, H. L. 2021. Miksi (ei) APA? *Kasvatus* 52 (4), 461–462. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/kasvatus/article/view/112382>

FT Henri Pettersson toimii kasvatustieteen yliopistonlehtorina Oulun yliopistossa.

FT Hanna-Maija Huhtala työskentelee tutkijatohtorina Oulun yliopiston Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa.